

(Re)definiranje obuhvata sustava Dabar

1.1 Definicije

Digitalni repozitoriji su sustavi za podršku razvoju zbirke digitalne građe koji pružaju **funkcionalnosti prikupljanja, trajne pohrane i diseminacije pohranjenih objekata**. Funkcionalnosti digitalnih repozitorija, koje se odnosi na prikupljanje i diseminaciju, mogu se razlikovati s obzirom na opseg i namjenu zbirke digitalnih objekata.

Pod pojmom digitalni institucijski repozitorij podrazumijevaju se repozitoriji koji obuhvaćaju radove zaposlenika i studenata akademskih i istraživačkih ustanova te izdanja ustanova. Namjena institucijskih repozitorija jest olakšavanje dostupnosti građe koja nastaje pri akademskim i istraživačkim ustanovama, povećanje vidljivosti i ugleda znanstvenih ustanova i rezultata njihovog rada te evidencija i trajna pohrana tekuće produkcije ustanove. Institucijski repozitorij treba predstavljati odraz znanstvenog, nastavnog i stručnog rada pojedine ustanove.

Digitalni tematski repozitorij je repozitorij koji obuhvaća digitalne objekte vezane uz neku temu, u pravilu znanstveno područje, polje ili granu, te predstavlja središnje mjesto za prikupljanje i diseminaciju digitalnih objekata grupe ustanova ili organizirane grupe pojedinaca.

Svrha sustava Dabar je omogućiti uspostavu, održavanje i razvoj institucijskih i tematskih digitalnih repozitorija u sustavu znanosti i visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

1.2 Promjene informacijskih sustava u znanosti i visokom obrazovanju i utjecaj na Dabar

U razdoblju od 2015. do 2023. godine zbog nedostatka odgovarajućih i uređenih sustava u okruženju u Dabar su ugrađene razne funkcionalnosti koje nisu nužno dio osnovnih funkcionalnosti repozitorijskih sustava. U navedenom razdoblju došlo je do promjena u okruženju koje treba uzeti u obzir i sukladno tome definirati opseg Dabra odnosno opseg metapodataka i funkcionalnosti koje sadrži.

Implementirana je nova inačica informacijskog sustava za Upisnik studijskih programa koja omogućava znatno bolje opisivanje studijskih programa i preuzimanje podataka iz Upisnika. Dabar se i dalje može u opisivanju ocjenskih radova oslanjati na podatke iz Upisnika studijskih programa, ali u budućnosti **više ne bi trebao omogućavati uređivanje ili proširivanje podataka preuzetih iz Upisnika studijskih programa**. Eventualne nedostatke u podacima Upisnika studijskih programa treba rješavati u okviru tog sustava, a ne Dabra. Također, tim nadležan za održavanje Dabra ne može pružati korisničku podršku vezano uz studijske programe.

Podaci o organizacijskim jedinicama ustanova (pod-entiteti ustanova) koje koriste Informacijski sustav visokih učilišta (ISVU) preuzimali su se iz ISVU-a dok je za ostale ustanove poput instituta u Dabru bio omogućen unos i ažuriranje organizacijskih jedinica i njihovih prijevoda. Od 2022. dostupan je i modul Ustanove u okviru CroRIS-a pa bi Dabar u budućnosti za sve ustanove trebao preuzimati podatke o **organizacijskim jedinicama iz jednog uređenog izvora - CroRIS-a bez mogućnosti unosa i ažuriranja tih podataka u Dabru**.

Dodatno, kako bi opisivanje objekata u Dabru bilo jednostavnije i točnije, trebalo bi se, gdje je to izvedivo, osloniti na podatke iz CroRIS sustava, npr. opisivanje projekata ili časopisa unutar metapodatkovnog opisa objekta čini obrazac kompleksnijim te omogućava korisnicima višestruke, različite opise istih entiteta što pridonosi neuređenosti podataka. Stoga bi se Dabar trebao pojednostavniti na način da se **u opisivanju objekata mogu koristiti odnosno odabrati isključivo projekti i časopisi koji su navedeni i opisani u CroRIS-u, a ne i omogućavati unos detalja o tim**

entitetima u okviru opisivanja objekata. Isto je razmatrano i za skupove, ali je zaključeno da je, uz mogućnost odabira podataka iz CorRIS-a, i dalje potrebna mogućnost unosa skupova u okviru opisivanja pojedinih objekata.

U nedostatku drugih rješenja, Dabar je u nekim slučajevima korišten kao izvor podataka za analize produktivnosti ustanova i njihovih organizacijskih jedinica. S obzirom da će „CroRIS osigurati sveobuhvatne, cjelovite i točne informacije o svim elementima sustava znanosti u RH“ te „velikom količinom podataka koju će sadržavati, CroRIS postaje temelj za donošenje odluka vezanih uz znanost i istraživanja u RH na svim razinama“¹ **nepotrebno je razvijati funkcionalnosti Dabra čija bi svrha bila analiza cjelokupne produkcije ustanova i pojedinih organizacijskih jedinica unutar njih.** Fokus statistika Dabra treba biti na analizi sadržaja pohranjenih u repozitorije i na korištenosti tih sadržaja poput prikaza statistike preuzimanja i pregleda. Razmatrana je potreba za korištenjem organizacijskih jedinica u opisima objekata u Dabru i zaključeno da je taj podatak potreban te da su potrebne tri razine npr. sveučilište, fakultet, odjel.

S obzirom da su osnovne funkcionalnosti digitalnih repozitorija **prikupljanje, trajna pohrana i diseminacija** tijekom reimplementacije Dabra potrebno je imati jasan fokus na tim trima funkcionalnostima i sukladno tome prilagoditi metapodatkovne opise i mogućnosti sučelja.

Vežano uz funkcionalnost prikupljanja važno je dobro povezivanje i integracija Dabra s nacionalnim sustavima CroRIS, Hrčak i ISVU kako bi unos podataka bio efikasan i točan odnosno kako bi korisnici tih sustava podatke manualno unosili samo jednom.

U Dabru ne treba prikupljati ili preuzimati iz drugih sustava metapodatke koji nisu u funkciji diseminacije ili trajne pohrane jer se time stvaraju kopije podataka i potreba za ažuriranjem tih podataka na više mjesta. Primjerice, metapodatak o iznosu za objavu rada u časopisu u otvorenom pristupu (Article Processing Charges, APC) važan je podataka za analizu radova, ali upitno je doprinosi li diseminaciji i trajnoj pohrani stoga bi takav podataka trebao biti pohranjen u CroRIS-u, ali ne i u Dabru. Također je upitno treba li prikupljati podatke koje urednik repozitorija ne može provjeriti npr. podatak o recenziji.

Također je upitno treba li uopće, u kontekstu diseminacija i trajne pohrane, povezivati znanstvenu produkciju s organizacijskim jedinicama odnosno pod-entitetima ustanove. Naravno, da je za upravu ustanova važno imati informacije o produkciji pojedinih organizacijskih jedinica u kontekstu donošenja odluka, ali takva funkcionalnost dugoročno treba biti dostupna kroz CroRIS. Upitno je treba li korisniku ili vanjskoj usluzi koja pristupa repozitoriju taj podatak. Važan zadatak radnih skupina u razvoju novog Dabra je revidiranje elemenata metapodatkovnih opisa i sučelja koji su potrebni za repozitorijske funkcionalnosti. Tijekom revidiranja potrebno je prepoznati i izostaviti one elemente koji ne doprinose funkcionalnostima repozitorija već su uključene u funkcionalnosti nekih drugog nacionalnog sustava.

1.3. Osnovne funkcionalnosti prema ulogama u repozitorijima

Djelatnik (znanstvenik, urednik), suradnik, student trebaju što jednostavnije unijeti digitalni objekt u repozitorij pri čemu se podaci, koji su prethodno uneseni i validirani u nekom drugom nacionalnom ili globalnom sustavu, ne bi trebali ponovno unositi manualno.

Urednik repozitorija ima jednostavne mehanizme validacije unosa pri čemu se može osloniti na validaciju koja je odrađena u nekom drugom nacionalnom sustavu (postoji povjerenje u podatke koji dolaze iz CroRIS-a, Hrčka, ISVU-a). Urednik ima uvid u korištenost repozitorija.

¹ <https://www.croris.hr/croris>, preuzeto 2023-11-24

Korisnik treba imati kvalitetan i intuitivan sustav za pretraživanje, filtriranje i korištenje pohranjenih objekata u repozitoriju. Korisnici repozitorija nisu isključivo ljudi, već i računala odnosno **druge usluge** (Google Scholar, Scopus, i sl.) zbog čega je **nužno da metapodatkovni opisi budu usklađeni sa standardima i smjernicama za interoperabilnost.**